

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬКАХ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЯК ПРОФЕСІЙНА І ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

УДК 351.743(477)

С. М. Решетник

Складовою частиною Міністерства внутрішніх справ (МВС) України є Внутрішні війська МВС України. Відповідно до статті 1 Закону України “Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України” внутрішні війська призначено для охорони та оборони важливих державних об’єктів, перелік яких установлюється Кабінетом Міністрів України, а також для участі в охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю [1].

Водночас, складність економічної та політичної ситуації, зростання випадків діяльності організованої злочинності, корумпованості, групових і масових протиправних виявів, посилення соціальної напруженості ускладнили характер оперативно-службових завдань, що вирішуються правоохоронними органами МВС України, обумовили підвищення ролі особистісного чинника в професійній діяльності офіцерів внутрішніх військ.

Динамічний та складний характер службової діяльності, використання в ній сучасних інформаційних технологій, зразків озброєння і військової техніки, ускладнення завдань, які виконуються офіцерами внутрішніми військами, зростання відповідальності за життя та здоров’я підлеглих обумовлюють потребу у пошуку шляхів удосконалення системи професійної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів. Бо саме від рівня їх професійної компетентності і готовності, уміння приймати та реалізовувати правильні рішення, швидко і правильно орієнтуватись у складних ситуаціях службово-професійної діяльності значною мірою залежить успішність виконання покладених на внутрішні війська МВС України завдань.

З огляду на це, метою статті є аналіз особливостей та стану професійної підготовки майбутніх офіцерів до службової діяльності у внутрішніх військах МВС України, пошук шляхів її вдосконалення у педагогічній теорії і практиці.

Результати аналізу науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження надають можливість зробити висновок, що концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців різних сфер, зокрема військової, досліджували А. Анцупов, Ю. Бабанський, О. Барабанщиков, В. Безпалько, Л. Беляєва, Д. Іщенко, М. Каган, Б. Кедров, В. Кікоть, О. Сафін, А. Шипилов та інші.

Механізми професійного розвитку і становлення особистості були предметом досліджень А. Асмолова, В. Авдєєва, В. Агєєва, В. Байденка, Дж. Ван Зантворта та інших представників науки.

Зважаючи на потребу дослідити особливості і стан професійної підготовки майбутніх офіцерів до службової діяльності у внутрішніх військах МВС України, заслуговують на увагу наукові праці, у яких розглядаються окремі аспекти підвищення ефективності фахової підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах. Це дослідження О. Виноградова, П. Вишневського, В. Воловника, Н. Генералової, О. Діденка, В. Дяченка, В. Кельби, С. Кубіцького, А. Кучеренка, Г. Марченка, А. Окіпняка, С. Полторака, І. Радомського, В. Ройляна, Е. Сарафанюка, О. Тогочинського, І. Томківа, І. Хорева, В. Чернявського та інших.

Водночас результати аналізу цих та низки інших досліджень [3; 4] дають підстави зробити висновок, що, не зважаючи на стійкий інтерес науковців до прагнення вдосконалити професійну підготовку фахівців військових і правоохоронних структур, проблема професійної підготовки майбутніх офіцерів до службової діяльності у внутрішніх військах МВС України не була предметом окремого дисертаційного дослідження. Зокрема, потребують з'ясування сутність поняття “готовність майбутніх офіцерів внутрішніх військ до службової діяльності”, особливості змісту та структура цієї готовності, а також необхідним є уточнення критеріїв, визначення показників і

характеристика рівнів її сформованості, обґрунтування педагогічних умов та технології професійної підготовки майбутніх офіцерів до службової діяльності у внутрішніх військах МВС.

Діяльність внутрішніх військ МВС України регламентують понад 240 законодавчих актів. Законодавча і нормативно-правова база в цілому забезпечує функціонування внутрішніх військ, але потребує вдосконалення та приведення у відповідність до вимог сучасності [2].

Основними завданнями внутрішніх військ є:

охорона та оборона важливих державних об'єктів, об'єктів матеріально-технічного і військового забезпечення МВС України;

супроводження спеціальних вантажів;

здійснення пропускнуго режиму на об'єктах, що охороняються;

конвоювання заарештованих та засуджених;

охорона підсудних під час судового процесу;

переслідування і затримання заарештованих та засуджених осіб, які втекли з-під варти;

участь в охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;

участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на об'єктах, що охороняються;

охорона дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав на території України [1].

Як відомо, військовослужбовці внутрішніх військ цілодобово несуть нелегку та відповідальну службу, забезпечуючи законність і правопорядок, виявляючи в повсякденній діяльності на благо держави високий професіоналізм, мужність, відданість українському народові. Основними рисами воїна-правоохоронця є чесність та непідкупність, постійна готовність захистити і прийти на допомогу громадянам [2, с. 3–4].

Динамічні зміни, які відбуваються останнім часом у безпековому середовищі у світі, безперечно мають безпосередній вплив і на ситуацію в Україні. Саме тому пріоритетним питанням на найближчу перспективу, на

думку командування, для внутрішніх військ як для складової сектора внутрішньої безпеки держави є підтримання належного рівня готовності сил та засобів виконувати завдання за призначенням [2, с. 3–4].

У контексті реформування МВС України сьогодення вимагає уважного перегляду завдань, що покладені на внутрішні війська, оптимізації їх структури і складу, коригування чисельності. При вирішенні цих проблем можна орієнтуватися на міжнародні стандарти та зразки, але основним є врахування і збереження кращого досвіду та традицій, які накопичені військами за тривалий час свого існування.

У 2011 році відомчими навчальними закладами МВС України було здійснено підготовку і направлено у війська майже 300 офіцерів тактичного рівня підготовки, з яких переважна більшість навчалась в Академії внутрішніх військ та близько 80 осіб – на факультеті внутрішніх військ Національної академії внутрішніх справ України.

Підготовка внутрішніх військ в останні роки була спрямована на розвиток функціональних якостей органів військового управління з урахуванням їх призначення й особливостей службово-бойових завдань та підвищення професійного рівня всіх категорій військовослужбовців [2].

У зв'язку з цим існує суперечність між суспільною потребою у належній професійній підготовці кваліфікованих військових фахівців цього напрямку та недостатньою розробленістю педагогічних і методичних засад її забезпечення.

В умовах сьогодення реформування внутрішніх військ не втратило своєї актуальності, проте цей динамічний процес гальмується деякими негативними чинниками. Серед них: невизначеність упродовж тривалого часу на державному рівні концепції реформування правоохоронних органів, відсутність узгодженості поглядів щодо майбутнього правоохоронного формування в представників різних парламентських фракцій під впливом політичних інтересів та вподобань. Об'єктивною причиною уповільнення процесу реформування внутрішніх військ є відсутність достатньої фінансової бази в умовах світової фінансової кризи.

Крім того, посилює проблему якості професійної підготовки офіцерів внутрішніх військ існуючий рівень грошового забезпечення особового складу, а також забезпечення військовослужбовців житлом.

Результати аналізу стану практики підготовки офіцерів внутрішніх військ також вказують на наявність певних проблем. Так, опитування серед випускників вищих військових навчальних закладів надають можливість зробити висновок, що у діяльності молодих офіцерів найбільш суттєвими перешкодами були:

недостатньо сформовані практичні вміння з управління підрозділом у повсякденній діяльності;

нерішучість у кваліфікованому застосуванні професійних знань з різних галузей у службово-бойовій діяльності;

недостатньо сформовані військово-професійні вміння щодо організації службово-бойової діяльності підрозділу, цілепокладання, планування, оцінки результатів;

слабкі вміння організувати і проводити бойову та спеціальну підготовку підрозділу;

недостатньо сформовані практичні вміння керувати діями підрозділу з виконання службово-бойових завдань;

недостатньо сформовані практичні вміння організувати дії підрозділу за надзвичайних обставин;

недостатні психолого-педагогічні вміння в організації та проведенні виховної роботи з підлеглими;

труднощі, пов'язані з експлуатацією бойової техніки тощо.

Для з'ясування стану професійної підготовки майбутніх офіцерів до службової діяльності у внутрішніх військах МВС України проаналізовано навчальні плани, робочі навчальні програми, тематичні плани й інші методичні документи. У результаті цієї роботи зроблено висновок, що в цих нормативних документах закладено ті недоліки та проблеми, з якими випускники зустрічаються у майбутній практичній діяльності. Йдеться про їхні вміння

командувати підрозділами, навчати і виховувати підлеглих, обслуговувати й експлуатувати бойову техніку та зброю. Основними з них є:

недостатнє наукове обґрунтування підходу до бюджету часу, що відводиться на різні навчальні дисципліни, особливо на військові і тактико-спеціальні;

має місце дублювання одних і тих самих навчальних питань під час викладання навчальних дисциплін різними кафедрами, що є суттєвим недоліком в організації навчально-виховного процесу та вказує на значні резерви у посиленні міждисциплінарних зв'язків;

недостатня опрацьованість системно-логічних зв'язків між тематичними планами окремих навчальних дисциплін, що призводить до порушень принципів навчання курсантів тощо.

Посилюють актуальність проблеми й інші результати аналізу наукової літератури і практики професійної підготовки офіцерських кадрів для частин та підрозділів внутрішніх військ. Так, вивчення запитів і потреб освітніх закладів, які готують офіцерів для внутрішніх військ, узагальнення вимог суспільства до професійної підготовки офіцерів правоохоронних структур надали можливість виявити низку суперечностей.

По-перше, досвід роботи вищих навчальних закладів правоохоронних органів України свідчить, що за встановлені терміни навчання досить важко реалізувати освітні програми, які передбачають постійне зростання обсягу навчального матеріалу. Йдеться про тенденції до постійного “ущільнення” знань. На сьогодні цей процес розвивається швидкими темпами, але поки що не охоплює всіх необхідних розділів військової освіти та має стихійний характер.

По-друге, результати аналізу навчальних програм підготовки офіцерів внутрішніх військ (або подібних їм структур) за кордоном вказують на те, що в інших країнах робиться значно глибший акцент на професійну спрямованість навчального матеріалу, а вивчення гуманітарних дисциплін є максимально обмеженим за обсягом (крім мовної підготовки).

По-третє, в останній час у результаті низки причин збільшується розрив між рівнем підготовки військових фахівців вищої школи і реальними потребами військ. При цьому досягти кардинальної перебудови системи підготовки військових фахівців можливо лише за умови подолання протиріччя між наявними можливостями освітньої системи навчального закладу та динамічно зростаючими вимогами до рівня професійної компетентності випускників.

По-четверте, практична складова готовності випускників вищих навчальних закладів правоохоронних органів України, яка значною мірою формується в процесі вивчення тактико-спеціальних дисциплін, розвинута не на відповідному рівні. Курсант перебуває у стані “ознайомлення” із професійною діяльністю, що перешкоджає залученню курсантів у процесі адаптації до майбутньої професійної діяльності. Причиною цього є недостатнє використання активних методів навчання, які надають курсантам можливість за більш стислий термін опанувати необхідні вміння і навички, сформувати в них професійно значущі якості. З огляду на це, доцільним є застосування практичних методів навчання, збільшення термінів стажування з одночасним посиленням педагогічного керівництва цим процесом.

Водночас, підготовка офіцерських кадрів продовжує залишатися одним із пріоритетних напрямків розвитку внутрішніх військ. Так, наприклад, активно переймається досвід правоохоронних структур Австрії, Голландії, Китаю, Німеччини, Португалії, Швейцарії – країн, де в різні роки проводилися масштабні спортивні заходи. Представники українських військ правопорядку беруть участь у тренінгах та семінарах, що проводять провідні світові експерти. Понад 100 військовослужбовців з'єднань і частин спеціального призначення пройшли навчання під керівництвом іноземних інструкторів у межах реалізації програм двостороннього співробітництва між внутрішніми військами МВС України та Національною жандармерією Франції і Поліцією Німеччини. Значних масштабів у військах набрала мовна підготовка – прискорені курси вивчення англійської закінчили понад 1300 військових правоохоронців.

Вступ до Асоціації сил поліції та жандармерії країн Європи і Середземного моря у статусі військової установи (FIEP) є також одним із пріоритетних напрямків діяльності з удосконалення професійної підготовки офіцерського складу внутрішніх військ. Це надасть змогу впроваджувати досвід правоохоронних структур країн Європи в систему бойової та спеціальної підготовки військ, привести нормативно-правову базу у відповідність до діючих міжнародних угод, сприятиме обміну інформацією і досвідом у таких сферах як організація служби, робота з кадрами, нові технології та логістика. На сьогоднішній день питання щодо вступу внутрішніх військ до Асоціації є відкритим, вивчається і планується подальша робота у цьому напрямку.

Отже, результати аналізу теоретичних та практичних аспектів професійної підготовки майбутніх офіцерів до службової діяльності у внутрішніх військах МВС України вказують на те, що у цьому процесі є низка проблем. По-перше, це суперечності, пов'язані з вимогами суспільства і держави до фахової підготовленості офіцерів правоохоронних органів та рівнем їх готовності виконувати свої функції за призначенням. По-друге, існує нагальна потреба реформувати існуючу систему професійної підготовки офіцерів внутрішніх військ МВС України. Разом із тим, нормативно-правова і методична база для здійснення цієї реформи є недостатньо розробленими. По-третє, існує нагальна потреба у переструктуруванні змісту навчальних дисциплін з урахуванням практичної спрямованості фахової підготовки офіцерів та зміщення акценту з подальшого накопичення обсягу знань на формування практичних умінь.

З огляду на це, перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є розробка змісту навчальних дисциплін професійного спрямування на засадах відповідності реальним потребам і запитам внутрішніх військ МВС України, а також обґрунтування та впровадження педагогічних умов, метою яких є активізація навчально-пізнавальної діяльності курсантів у процесі фахової підготовки.

Список використаної літератури

1. Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України : Закон України від 26 берез. 1992 р. № 2235-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 29. – Ст. 397. – Зі змінами ; ост. ред. 14 квіт. 2009 р.

2. Біла книга 2011: Внутрішні війська МВС України / підготовлене оперативним управлінням штабу Головного управління внутрішніх військ МВС України. – К. : Видавництво “Фенікс”, 2012. – 100 с.

3. Дзюба, В. М. Патріотичне виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 20.02.02 “Військова педагогіка та психологія” / В. М. Дзюба ; Нац. акад. Прикордон. військ України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2002. – 21 с.

4. Зелений, В. І. Розвиток педагогічної культури молодих офіцерів внутрішніх військ МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В. І. Зелений ; Нац. акад. Прикордон. військ України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2003. – 18 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Діденко О. В.